

KRİZ DÖNEMLERİNDE YUNANİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE YÖNELEN GÖÇ VE İLTİCA HAREKETLERİ (1941-1949)

Melih AKDENİZ*

Öz: Son yıllarda “göç” ve “iltica” gibi kavramlar kullanıldığı zaman genellikle aklımıza doğudan batıya doğru gerçekleşen nüfus hareketleri gelmektedir. Ülkemiz ve yakın coğrafyasına baktığımız zaman da göç ve iltica hareketlerinin genellikle Türkiye üzerinden Avrupa'ya yöneldiğini görürüz. Bununla birlikte özellikle kriz zamanlarında komşumuz Yunanistan'dan Türkiye'ye de yoğun bir göçün yaşandığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı yıllarında Yunanistan'dan ülkemize yönelik ciddi bir nüfus hareketi olduğunu görürüz. Belirtmek gerekir ki bu göç hareketlerinde çoğunluğu yine Türkler oluşturmuştur. Burada azınlık olarak yaşayan Türkler, Batı Trakya coğrafyasından “Anavatan” olarak bildikleri Türkiye'ye göç ederek yeni düzenlerini bu ülkede kurmuşlardır. Bununla beraber özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarına baktığımızda, Yunanistan'da meskûn Türklerin alışlageldik göçlerinin yanı sıra Yunan, İtalyan, Alman ve İngiliz gibi milletlerden de ciddi bir iltica olduğunu gözlemleriz. Özellikle savaş döneminde yaşanması açısından böyle büyük bir nüfus hareketi normal karşılanmalıdır. Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı'nda ve İç Savaş'ta ciddi yaralar almış bir ülke konumundadır. Çatışmaların gidişatına göre de çeşitli milletlere mensup asker ve sivil binlerce insan burayı terk ederek komşusu Türkiye'ye iltica etmeyi, canlarını kurtarmak için en garanti yol olarak görmüşlerdir.

Çalışmamız bahis mevzuu dönemde Yunanistan'dan Türkiye'ye yönelen nüfus hareketlerini ilk elden kaynaklara ve belgelere dayandırarak açıklamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, İltica, Türkiye, Yunanistan.

* Öğr. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi AİİT Bölüm Başkanlığı, ORCID: 0000-0002-4379-5371, melih.akdeniz@cbu.edu.tr

IMIGRATION AND ASYLUM MOVEMENTS TO TURKEY FROM GREECE IN THE CRISIS PERIODS (1941-1949)

Abstract: In recent years, when concepts such as “*imigration*” and “*asylum*” are used, it is often considered of population movements that takes place from east to west. When we look at our country and its neighbors, we also find that movements of immigration and asylum generally directed towards Europe via Turkey. However, it is possible to say that especially during crises, there is also an intense amount of imigration from our neighbor Greece to Turkey. In this context, during the Second World War and the Greek Civil War, it is seen that there is a serious population movement from Greece towards our country. It should be noted that the majority of these immigration movements were again comprised Turks. Turks living here as a minority immigrated to Turkey which they knows as “*Motherland*” from the Western Thrace region and they have established their new order in this country. However, especially when we look at the years of Second World War, we observe that there is a serious refuge movement from Greek, Italian, German and British nations besides the usual immigration of resident Turks in Greece. Such a large population movement should be considered normal especially regarding the war period. Greece is a country that has suffered serious injuries during the Second World War and the Civil War. According to the progress of the military, thousands of people belonging to soldiers and civilians of various nationalities, have sought refuge in neighboring Turkey leaving their countries as the most guaranteed way to save their lives.

Our study aims to explain population movements in the mentioned period towards Turkey from Greece on the basis of firsthand sources and documents.

Keywords: Immigration, Asylum, Turkey, Greece.

Giriş

Tarihte ve günümüzde göç ve iltica hareketlerinin çok değişik sebepleri vardır. Bununla beraber özellikle yüksek yoğunluklu çatışmaların pek çok coğrafyada göç ve iltica hareketlerini tetikleyen unsurların başında geldiği de yadsınamaz bir konudur. Bu çerçevede komşumuz Yunanistan'dan ülkemize yönelen göç ve iltica hareketlerinin de Yunanistan için iki büyük kriz dönemi anlamı taşıyan “*İkinci Dünya Savaşı*” ve “*Yunan İç Savaşı*” dönemlerinde yoğun bir şekilde yaşandığı görülür. 1941 yılında, Yunanistan'ın işgali ile başlayan ve sonraki yıllarda ülkede yaşanacak Yunan İç Savaşı'nın sona erdiği 1949'a kadar devam eden kriz

dönemlerinde, Yunanistan'dan çeşitli zamanlarda ve çeşitli milletlere mensup pek çok insan göç veya iltica düşüncesiyle Türkiye'ye yönelmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda meydana gelen gelişmeler Avrupa'da siyasî durumun değişimini de beraberinde getirmiştir. Büyük Savaş sonunda imzalanan ve oldukça ağır şartlara sahip barış anlaşmaları, 1929 yılındaki Dünya Ekonomik Buhranı'nın yarattığı yüksek enflasyon ve işsizlik gibi olgular özellikle mağlup devletlerde yeni siyasî aktörleri ortaya çıkarırken, radikal fikir akımları da taraftar bulmaya başlamıştır. Bu yeni dönemde ortaya çıkan konjonktürde İtalya, Almanya ve İspanya gibi ülkelerde totaliter rejim ön plana çıkarken, İngiltere ve Fransa ise demokratik sistemin savunucuları olarak sivrilmiştir. Böylece yeni bloklar arasındaki çizgi de daha net bir şekilde çizilmeye başlamıştır.

İtalya'da iktidara gelen Ulusal Faşist Parti ve Almanya'da iktidara gelen Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin agresif dış politika anlayışları, yeni bir paylaşım savaşının fitilini ateşleyecektir. Bu cümleden; İtalya'nın Afrika ve Balkanlardaki, Almanya'nın ise Versay Barış Antlaşması sonunda ihtilaflı kalan Rhineland ve Südetler gibi bazı bölgeler ile Avusturya'daki kazanımları, Avrupa'nın hassas dengelerini bozmaya başlamıştır. Buna karşılık İngiltere ve Fransa'nın yatıştırma politikası, bu politikayı çekingenlik olarak algılayan Almanya'nın yayılmacı siyasetini daha da teşvik etmiştir.¹

Bu şartlar altında Almanya'nın 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırması ise İkinci Dünya Savaşı'nı başlatan son adım olmuştur. 1939-1945 yılları arasında devam eden savaş, çeşitli cephelerde tüm kıta Avrupa'sına, Afrika'ya, Ortadoğu'ya ve Asya'ya yayılmış, böylece dünya; ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin başını çektiği “*Müttefik*” bloğu ile Almanya, İtalya ve Japonya öncülüğündeki “*Mihver*” bloğunun altı yıl boyunca sürdürdüğü ve maddi-manevi büyük bir yıkım getiren bu savaşın sonunda yeniden şekillenmiştir.

Nazi Almanyası'nın 1939 Eylül'ünde Polonya'ya saldırmasıyla başlayan ve çok hızlı bir şekilde genişleyen İkinci Dünya Savaşı'nın ilk dönemlerinde İtalya, ülkede iktidarda bulunan Ulusal Faşist Parti'nin saldırgan dış siyasetine rağmen savaşa katılmayacağını açıklamıştır. Ancak Almanya'nın kısa süre içerisinde önemli kazanımlar elde etmesi ve ardından tarihi düşman olarak gördükleri Fransa'ya saldırımları, savaşın seyrini Almanya lehine değiştiren önemli olaylar olarak dikkat çeker. Bu gelişmeleri takiben Fransız

¹ Basil Liddell Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çev: Kerim Bağrıaçık, Yay. Haz: Ülke Evrim Uysal, 4. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, s. 7-19.

ordusunun Alman kuvvetleri karşısında kısa sürede çözülmesi ve Fransa'nın Almanlar tarafından işgal edilmesi üzerine Roma, yayılma siyasetinde geç kalma endişesiyle 1940 yazının sonlarından itibaren Yunanistan'a karşı saldırıya geçebilmek için çeşitli bahaneler yaratmaya çalışmıştır.²

Yaşanan gelişmelerden ve İtalyan-Yunan krizinin derinleşmesinden sonra 28 Ekim 1940 tarihinde, Atina'daki İtalyan Büyükelçisi Grazzi, Başbakan Metaksas'a İtalyan Hükümetinin Yunanistan'dan isteklerini içeren bir ulti-matom teslim etmiştir.³ Verilen ulti-matomun, dönemin Yunanistan Başbakanı Metaksas tarafından geri çevrilmesi üzerine İtalyan askerî harekâtı başlamış ve böylece iki ülke arasında sıcak savaş evresine girilmiştir.⁴ Sayıları 100 bini bulan İtalyan kuvvetleri, 28 Ekim günü sabah saat 05.30'dan itibaren Yunanistan topraklarına girmeye başlamıştır.⁵

İtalyan saldırısına başarıyla karşı koyan Yunan ordusu, gerçekleştirdiği karşı taarruz ile Arnavutluk içerisine ilerlemeyi dahi başarmışsa da Nazi Almanya'sı, İtalyanların yapamadığını kesin olarak gerçekleştirmek ve müttefikinin kırılan askerî imajını düzeltmek amacıyla harekete geçmiştir. Zaten uzun süre önce Adolf Hitler ve Alman Genelkurmayı tarafından hazırlanmış bulunan ve bölgedeki askerî harekâtın ayrıntılarını içeren plan, "Meriç Harekâtı" kod adı altında Yunanistan ile birlikte Yugoslavya'ya karşı 6 Nisan 1941'de yürürlüğe konmuştur.⁶ Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki genel saldırı stratejisi gereği ani bir baskın ve cephe yarma harekâtı olarak uygulanan plan çok kısa sürede etkili olmuş ve Alman II. Panzer Tümeni, 9 Nisan 1941'de Selanik önlerine gelmiştir.⁷ Bu hızlı gelişme karşısında, Selanik'in doğusunda konuşlanmış olan Yunan ordusu

² *İstoria tu Eliniku Ethnus*, Tomos 15, Athina, 1978, s. 408-410 (*İstoria tu Eliniku Ethnos*, Τόμος ΙΕ, Αθήνα, 1978, σ. 408-410).

³ *İstoria tu Eliniku Ethnus*, Tomos 15, s. 414.

⁴ "Ekirihthi Polemos Metaksi Elados ke İtalias", *Athinayka Nea*, 28 Oktovriu 1940 ("Εκρηύχθη Πόλεμος Μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας", *Αθηναϊκά Νέα*, 28 Οκτωβρίου 1940); "Ο İeros Polemos ton Elinon Ekirihthi", *To Fos*, 29 Oktovriu 1940 ("Ο Ιερός Πόλεμος των Ελλήνων Εκρηύχθη", *Το Φως*, 29 Οκτωβρίου 1940).

⁵ *Hronologio Polemikon Gegonoton Tu Eliniku Ethnus (490 P.H.-1953)*, Arhia Geniku Eriteliu Stratu, Athina, 2014, s. 131 (*Χρονολόγιο Πολεμικών Γεγονότων Του Ελληνικού Έθνους (490 Π.Χ.-1953)*, Αρχεία Γενικού Επιτελείου Στρατού, Αθήνα, 2014, σ. 131); "Elines is ta Opla!", *Asirmatos*, 28 Oktovriu 1940 ("Έλληνες εις τα Όπλα!", *Ασύρματος*, 28 Οκτωβρίου 1940; "Greece Invaded by Italy", *The Daily News*, 28 October 1940.

⁶ Hans Adolf Jacobsen, *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht*, Band I: 1 August 1940-31 Dezember 1941, Hrsg. Percy Ernst Schramm, Bernard&Graefe Verlag, München, 1982, s. 375.

⁷ Jacobsen, *a.g.e.*, s. 377.

da aynı gün teslim olmuştur.⁸ İyi teçhiz edilmiş ve savaş tecrübesi bulunan Alman ordusu, yine hızlı bir hücumla 21 Nisan tarihinde Yanya'yı ele geçirerek Arnavutluk'ta İtalyanlara karşı savaşmaya devam eden Yunan birliklerinin geri hatlarla olan bağlantısını kesmiş, ana kuvvetleriyle bağlantısı kalmayan Kuzey Yunanistan'daki birlikler 23 Nisan 1941 saat 14.45 itibarıyla Almanlara teslim olmuştur.⁹ Bu darbe Yunan ordusunu kırılma noktasına getirmiş ve İngilizler de Yunanlılara önceden vaat ettikleri yardımı sağlayamayınca Yunan ordusu oldukça güç durumda kalmıştır. Durumun oldukça kritik bir aşamaya gelmesi üzerine Yunan Kralı II. Georgios yeni bir idare noktası oluşturmak amacıyla Girit'e geçmiş, Yunan anakarasındaki savunma kuvvetleri ise güçlü Alman ordusu karşısında daha fazla direnememiştir. Sonuçta 27 Nisan 1941 sabahı başkent Atina sokaklarında ilk Alman birlikleri görülmüş ve ünlü Atina Akropol'üne Alman bayrağı çekilmiştir.¹⁰

Bu yenilgiyi ve teslim anlaşmasını takiben Yunanistan anakarası üç Mihver Devleti'nin¹¹ askerlerince işgal edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna yaklaşıldığı 1944 yılına geldiğimizde ise Yunanistan'da bu defa da bir iç çatışma dönemine girildiği görülür. İkinci Dünya Savaşı'nda artık sonucun belli olmaya başladığı ve Yunanistan'da işgalin son bulduğu bu dönemde ülke; yalnızca askeri değil ideolojik olarak da hızla ilerlemekte olan Sovyetler Birliği'nin etkisiyle Balkan coğrafyasında esmekte olan komünizm rüzgarının getirdiği genel havaya uymuştur. Mihver işgali sırasında oluşmaya başlayan Yunan direniş hareketinin birbirine zıt ideolojilerdeki kuvvetleri aralarında çatışmaya başlamış, Yugoslavya ve Arnavutluk örneklerinde olduğu gibi Yunanistan'daki komünizm taraftarları da işgal sonrası ülkedeki tek organize silahlı güç olarak kalmak ve böylece iktidara ulaşmak için çalışmıştır.¹² Savaş süresince elini oldukça kuvvetlendirmiş olan ELAS,¹³ Almanların

⁸ “Yunanistan'da Selanik ve İskeçe Almanların Elinde”, *Ulus*, 10 Nisan 1941.

⁹ Jacobsen, *a.g.e.*, s. 386.

¹⁰ *İstoria tu Eliniku Ethnus*, Tomos 15, s. 451-452. Yunanistan için İkinci Dünya Savaşı'nın bundan sonraki aşaması Girit'te bir müddet daha devam edecektir. Bkz. *İstoria tu Eliniku Ethnus*, Tomos 15, s. 452-454.

¹¹ Almanya, İtalya ve Bulgaristan.

¹² Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, Çev: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 162.

¹³ Elinikos Laykos Apeleftherotikos Stratos/Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ) - Yunan Halk Kurtuluş Ordusu (ELAS). 1941 yılında Yunanistan Komünist Parti'nin işgale karşı direniş örgütlenmesi olarak kurulmuş, kısa zaman içinde Yunanistan'daki en önemli direniş odağı haline gelmiştir.

Atina'yı terk ettikleri Ekim 1944'de ülke başkentini ele geçirmek ve komünist bir idare tesis etmek üzere saldırıya geçmiştir. Bu saldırıya Yunan devlet güçleri sert bir şekilde karşılık vermiş, böylece yabancı işgal dönemi henüz kapanırken Yunanistan bu defa kendi içerisinde bir çatışma haline girmiştir. Bu çatışma hali, özellikle Balkan coğrafyasında Sovyet etkisinin yoğun şekilde hissedilmeye başlandığı ve dolayısıyla Yunanistan'da bu rejimi hâkim kılmaya çalışan grupların ciddi desteğe sahip oldukları 1946 yılı itibarıyla ise artık tam anlamıyla bir iç savaş halini almıştır.¹⁴

1949'a kadar devam eden ve Yunanistan'a büyük savaş ve işgal kadar ciddi bir travma yaşatan bu iç çatışma ortamı ülkenin, işgalin yaralarını sararak toparlanmasının da önünü kesmiştir. Komünizm taraftarları ile mevcut hükümet taraftarı Yunanlıların karşı karşıya geldiği bu iç savaş, Yunanistan için yeni bir felaket dönemi olmuştur. Yunan İç Savaşı sonunda resmî rakamlara göre 50 bin,¹⁵ resmî olmayan rakamlara göre ise 158 bin¹⁶ kadar insan hayatını kaybetmiştir.

Yukarıda kısaca bahsedilen bu çarpışma, işgal ve iç çatışma sürecinin Yunanistan'daki etkilerinden biri de göç ve iltica hareketleri olmuştur. Burada ele aldığımız göç ve iltica kavramlarını birer cümle ile açıklamak gerekir. “Göç” dediğimiz zaman, Yunanistan'daki savaş durumu yüzünden bu ülkeyi terk ederek Türkiye'ye gelme ve burada yerleşerek yeni bir yaşam kurma durumu kastedilmektedir. Bu gruba girenler “göçmen” olarak tanımlanır ve bunlar Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinden gelen Türklerdir. “İltica” dediğimizde ise yine Yunanistan'daki savaş koşulları yüzünden Türkiye'ye sığınan ancak yerleşme düşüncesi bulunmayan, kendilerini ilticaya iten durumun normalleşmesi ile yeniden yaşadıkları yerlere dönecek olan kitle anlaşılmalıdır. Bu gruptakiler ise “mülteci” olarak bilinir ve Yunanistan'ın karışık döneminde burayı terk eden Yunan, Alman, İtalyan, İngiliz vb. milletlerden asker ve siviller bu gruba girer.¹⁷

¹⁴ Rahmi Ali ve Tevfik Hüseyinoğlu, (1946-1949) *Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı*, Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi Yayınları, Gümülçine, 2009, s. 12 vd.; “Yunanistan'da Çetelerle Harb”, *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1946; “Yunanistan'da Dâhili Bir Harb Başladı”, *Cumhuriyet*, 20 Eylül 1946.

¹⁵ “Korkunç Bilanço”, *Trakya*, 30 Mayıs 1949. Bu haber Yunan Genelkurmay Başkanlığı'nın resmî tebliğini sütunlarına taşımaktadır. Buna göre hükümet kuvvetlerinin ölü, yaralı, kayıp, esir gibi tüm kaybı 37.934 kişi; aynı şekilde komünist çetelerin toplam kaybı ise 70.028 kişidir. Savaşta çeşitli sebeplerle 4.247 sivil de hayatlarını kaybetmiştir.

¹⁶ Konstantin Çukalas, *Yunanistan Dosyası*, Çev: Şeyla, Ant Yayınları, İstanbul, 1970, s. 132; Ali ve Hüseyinoğlu, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁷ “Göçmen” ve “Mülteci” kavramları son zamanlarda gerek medyada gerekse kamuoyunda aynı anlamda kullanılmaktadır. Oysa hukukî açıdan bu kavramlar oldukça farklı anlamlar

1. Yunanistan'dan Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri

Yunanistan'daki bu kriz dönemlerinde burayı terk ederek Türkiye'ye gelen ve yerleşenler Batı Trakya Türkleri olmuştur.¹⁸ İkinci Dünya Savaşı'nın başından, sona erdiği 1945 yılına kadar Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç ve iltica yoluyla 18.518 kişinin geldiği tahmin edilmektedir.¹⁹ Elbette bu sayı Yunan İç Savaşı'ndaki çatışmaların şiddetini artırmasına paralel olarak artacaktır.

Yunan-İtalyan çarpışmasına Almanların dâhil olmasıyla savaşın seyri değişmiş, Yunanistan hızla işgale uğramıştır. İtalyanlara karşı ciddi başarılar elde eden Yunanlılar, Alman ordusuna karşı ise etkili olamamış, hatta Batı Trakya bölgesini savunma konusunda ciddi bir girişimde bulunmayacağını da açıklamıştır.²⁰ Böyle bir durumda da doğal olarak Almanların ilk saldırıları ile birlikte Batı Trakya'daki yerleşimler kolayca düşmüştür.²¹

Özellikle savaşın ilerlemesiyle ve bölgenin Bulgar ordusu tarafından işgaliyle birlikte göç hareketleri yoğun bir hal almıştır. Bunda; Batı Trakya üzerinde tarihî emelleri bulunan Bulgarların bölgede sert bir idare tesis

---

taşır. Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul görmüş bir “göçmen” tanımı yoktur. Bununla beraber; göç sebepleri ve yolları ne olursa olsun göçmenler ülkelerini kendi istekleri doğrultusunda terk ederek bir başka ülkeye yerleşen kişileri tarif eder. Diğer taraftan “mülteci” kavramı daha net bir tanıma sahiptir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 1. Maddesine göre “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” mülteci olarak tanımlanmıştır. Bkz. Ersan Barkın, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, Issue 1, s. 334-336.

¹⁸ Batı Trakya Türkleri; Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethini takiben bu coğrafyada iskân ettiği ve “*Evlâd-ı Fatihan*” olarak bilinen Türk nüfusun torunlarıdır. Yüzerce yıl bu topraklarda yaşayan ve Balkan coğrafyasını Türk yurdu yapan bu nüfus, Balkan Savaşları'nı takiben yoğun bir şekilde bölgeyi terk etmiş, bir kısmı ise tüm güçlüklerle rağmen eski yerlerinde yaşamaya devam etmiştir. Batı Trakya Türkleri dediğimiz zaman da; Lozan Barış Antlaşması'na ek Mübadele Protokolü çerçevesinde İstanbul Rumları ile karşılıklı olarak yerlerinde bırakılan ve bugün de Yunanistan vatandaşı olarak aynı coğrafyada yaşamlarını tüm baskılara rağmen idame ettiren Türk ve Müslüman nüfus anlaşılmalıdır. Batı Trakya Türklerinin yakın dönemde yaşadıkları gelişmeler için Bkz. Melih Akdeniz, *Batı Trakya'da Türk Varlığı (1930-1981)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018.

¹⁹ Tahsin Ünal, “Batı Trakya Türkleri”, *Türk Kültürü*, Yıl 7, Sayı 76, Şubat 1969, s. 25.

²⁰ “Thrace Evacuated”, *The New York Times*, 8 April 1941.

²¹ “İskeçe İşgal Edilmiş”, *Vatan*, 10 Nisan 1941; Hart, a.g.e., s. 185; *İstoria tu Eliniku Ethnus*, Tomos 15, s. 444.

etmesinin rolü büyüktür. Batı Trakya'nın Mihver kuvvetlerince işgalini müteakip, savaş dışı olan Türkiye bir müddet sonra buradan gelen Türk nüfus için imkanlarını seferber etmiş ve gelen göçmenleri sınırdan göndermeyerek yurda kabule başlamıştır. Alman saldırısının ilk günlerinden itibaren toplu bir şekilde hareket haline geçen göçmen ve mülteci kabileleri Türkiye-Yunanistan sınırının günlük manzarasını oluşturmaya başlar. Dönemin Trakya Genel Müfettişi Kazım Dirik'in, 10 Nisan 1941'de Ulaştırma Bakanlığı'na yollamış olduğu teftiş raporunda; Almanların Gümölcine'ye doğru ilerlediği bu dönemde, sadece bir gün içinde yaya olarak sınırı geçen 1.200 kişiden ve geçmek için bekleyen kabilelerden söz edilmektedir.²²

Yunanistan'ın teslimini izleyen günlerde Almanlar, Batı Trakya'nın kontrolünü müttefiki olan Bulgarlara devrederek kuvvetlerini bölgeden kaydırır. Bulgar askerlerinin gelişi ve bölgenin işgali sonrasında ise göç hadiseleri artarak devam edecektir. Bulgarların sert yönetim tarzı, bölgedeki Bulgarlaştırma çalışmaları ve bu bağlamda Bulgaristan'dan buraya nüfus getirilmesi, Türk ve Yunan nüfusun bölgeyi terk etmesi için yaptıkları çeşitli maddi ve manevi baskı hareketleri bu göçleri tetikleyen unsurlar olmuştur.²³

Yunanistan'dan Türkiye'ye yönelen göç olgusu İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi 1946'dan 1949'a kadar yoğun bir şekilde süren Yunan İç Savaşı döneminde de vuku bulmuştur. Bunun temel sebebini ise; o dönemde artık komünizm taraftarı olan Bulgaristan ile sınırı oluşturan ve dağlık coğrafi yapısı itibarıyla gerilla savaşına uygun olan Batı Trakya'nın iç çatışmaların merkezinde yer alması oluşturur. Bölgenin kuzeyinde yer alan Rodop Dağları'nın sağladığı arazi avantajından faydalanarak vur-kaç taktiğini uygulayan gerillalar zor durumda kaldıklarında Bulgaristan'a çekilerek Yunan ordu birliklerinin takibinden kurtulabilmişlerdir. Bu durum da Batı Trakya'yı Yunan İç Savaşı'nın çatışma sahası haline getirmiştir.

Bu yıllarda bölgedeki Türk nüfus iki taraf arasında kalmıştır demek mümkündür. Halk gece çeteler tarafından yapılan baskınlar sonucunda büyük zarara uğrarken, gündüz gelen hükümet kuvvetlerince de “komünistlere yardım” gerekçesiyle cezalandırılmıştır. Bu acı verici durum çoğu zaman Türk basınında da kendisine yer bulmuştur. Konuya ilişkin bir köşe yazısında bu hâl; Yunanlıların burada yaşayan Türklere “sağ” ve “sol” elleriyle vurması olarak güzel bir şekilde betimlenmekte ve Türkiye'nin bu duruma artık “Dur!” deme vaktinin geldiği belirtilmektedir.²⁴ Bu yıllarda

²² BCA, 30.10.73.481.12.

²³ Akdeniz, *a.g.e.*, s. 123-130.

²⁴ Hakkı Süha Gezin, “Görüp Düşündükçe – Balkan Türkleri”, *Vakit*, 6 Eylül 1947.

çeteler tarafından insan ve yaşamsal malzeme kaynağı olarak görülen bölgedeki köyler, sürekli şekilde taciz edilmiş ve baskınlara uğramış, Batı Trakya Türkleri bu gibi baskınlarda insan kaybı da dahil her türlü kayıpla karşı karşıya kalmıştır.²⁵

Komünizm taraftarı gerillaların gözünde levazım deposu, hükümetin gözünde ise rejim karşıtı çetelerin işbirlikçisi olarak görülen Batı Trakya Türkleri için, Yunan İç Savaşı yılları şüphesiz ki azınlık hayatının en çetin dönemlerinden birini oluşturmuştur. Çatışma durumunun yanında sürekli şekilde baskı ve sindirme hareketlerine maruz kalan azınlık nüfus için Türkiye'ye göç etmek bir nevi kurtuluş olarak görülmüştür.

Tabii ki bu yıllardaki göç olgusu, Türkiye'nin yakından takip ettiği bir durumdur. Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü, Yunanistan'daki Batı Trakya Türk nüfusunun, bulunduğu yerde kalması yönündedir. Bununla birlikte ağır şartlarda yaşayan ve özellikle tüm aile fertleri ile birlikte ülkemize göç etmek durumunda kalan azınlık mensupları zor durumda bırakılmamış, hızlı bir şekilde Türk vatandaşlığına kabul edilmişlerdir.²⁶ Temelde bu gibi durumlarda resmî prosedür gereği bir şekilde anayurda sığınan bu soydaşlarımızın Yunanistan'a iade edilmeleri gerekmektedir. Ancak o günlerin sıcak ortamında böyle bir iadenin mümkün olmayacağı da açıktır. Zira savaşın sürdüğü Yunanistan'ın durumundan ziyade, Türk devlet geleneği gereği, savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Batı Trakyalı Türklerin iadesi düşünülmemiştir. Bu bağlamda, savaşın başlarından itibaren bir şekilde Türkiye'ye geçebilenler, mültecilerin durumlarını açıklayan yürürlükte bulunan kararnamelerdeki kayıt ve şartlara tabi tutulmadan mülteci ve serbest göçmen olarak ülkemize kabul edilmişlerdir.²⁷

Yunan makamları açısından da iç savaş sırasında, çete hareketlerinin Yunanistan'ın Makedonya ve Batı Trakya bölgelerinde yoğunlaştığı dönemlerde, Türkiye'ye göç hareketleri olağan karşılanmıştır. Bu karmaşık dönemde Yunan Hükümeti tarafından sınır güvenliğini sağlamakla görevli olan Yunan jandarma ve askerlerine, göç etmek isteyen Türklere müdahale etmemeleri yönünde emir verilmiştir.²⁸ Burada gözetilen olgunun bölge halkının güvenliğinden ziyade, Yunanistan tarafından pek de hoş

²⁵ Ali ve Hüseyinoğlu, *a.g.e.*, s. 28-30.

²⁶ BCA, 30.18.1.2.96.73.1.

²⁷ BCA, 30.18.1.2. 96.73.1.

²⁸ BCA, 30.1.65.402.16.

görülmeyen azınlığın nüfus olarak daha da zayıflatılması olduğu düşünülebilir.²⁹

Tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi Batı Trakya Türkleri gözünde hâmi devlet olan Türkiye, bu zor günlerde de sığınacak bir liman konumundadır. İkinci Dünya Savaşı ve işgal döneminin ardından bir İç Savaş yaşayan Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri, savaşın ilk safhalarından itibaren Türkiye'ye göç etmek arzusunda olmuşlardır. İç Savaş döneminde başlayan çetecilik faaliyetleri, bölgede çok ciddi güvenlik zaafının bulunması, köyleri ve hatta kasabaları basan çetelerin yağmaları, zaman zaman gerçekleşen öldürme ve tecavüz vakaları burada yaşayan Türkleri, Türkiye'ye göçte iten sebeplerin başında gelmektedir.

Bu nedenlerle 1946 yılının ağustos ayında iç savaş kaynaklı toplu göçlerin başladığı görülmektedir. Sadece ağustos ayında yaklaşık 2 bin kadar Batı Trakya Türk'ü, Yunanistan'daki duruma daha fazla dayanamayarak Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır.³⁰ Göçler genellikle toplu halde ve çoğu zaman 150-200 kişilik gruplar halinde gerçekleşmiştir. 1946 Eylül ayı başında İskeçe'den 350 Türk yurdumuza göç ederken,³¹ yine aynı ayın sonunda yaklaşık 800 kişilik bir göçmen kafilesi daha Yunanistan sınırını aşarak Türkiye'ye gelmiştir.³² Aynı yılın kasım ayına gelindiğinde ise Yunanistan'dan Türkiye'ye 5 bin kadar azınlık mensubunun göç ettiği tahmin edilmektedir.³³ Buna ek olarak aralık ayına gelindiğinde Türkiye'ye göç etmek isteyen 3 binden fazla azınlık mensubunun da uygun şartları beklediği belirtilmektedir.³⁴ Bu gibi toplu hareketlerin yanı sıra, iç çatışmanın şiddetini artırmaya başladığı zamanlarda azınlık mensuplarının Türkiye'ye göçleri süreklilik gösterir hale gelmiştir. Komünizm taraftarlarının ağır basmaya başladığı ve bu çerçevede Batı Trakya'daki köylere baskılarını artırdıkları dönemlerde her gün 60 ile 100 arasında değişen miktarlarda Batı Trakyalı Türk, sınır karakollarımıza sığınmıştır.³⁵

²⁹ Yunanistan'ın, Batı Trakya Türklerine yönelik politikaları zaman içerisinde büyük değişiklik göstermez. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nden itibaren yakın dönemlere kadar devam eden çeşitli uygulamalarla Batı Trakya Türk azınlığının nüfus olarak zayıflatılması bu politikaların temel eksenini teşkil etmiştir. Bkz. Akdeniz, a.g.e., s. 98 vd.

³⁰ "Garbî Trakya Türklerinin Feci Durumu", *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1946.

³¹ "Yunanistan'dan 350 Göçmen Geldi", *Ulus*, 6 Eylül 1946.

³² "Yunanistan'dan Gelen Göçmenler", *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1946.

³³ "Eleftera Skepsis Gazetesinin Bir Hareketi", *Trakya*, 25 Kasım 1946.

³⁴ "Greek Leftists Border Hold Seen as Threat to Country", *The New York Times*, 2 December 1946.

³⁵ Zihni Kanmaz, "Garbî Trakya Cehenneminden Kaçan Türklerle Konuştum", *Vatan*, 5 Ağustos 1947.

Kendisi için tek kurtuluş yolu olarak Türkiye'ye göç edebilmeyi gören azınlık mensupları bu yolda ellerindeki tüm varlıklarını da feda etmeye hazır bir psikoloji içerisinde bulunmuşlardır. Türkiye'ye kaçışta zaten ufak çaplı bir serveti gözden çıkarmış olan Batı Trakya Türkleri, çoğu zaman buradaki tüm mal varlıklarını da yok pahasına satmışlardır.³⁶ Bu durum Yunanistan'daki Türk varlığının maddi ve manevi olarak zayıflamasındaki önemli hususlardan biri olmuştur.

İç Savaş ile boğuşan Yunanistan'ın yaşadığı bu sıkıntılı dönemde Türkiye, ülkeye göç etmek isteyen Batı Trakyalı Türklerin durumlarıyla yakından ilgilenmiş ve gerekli görüldüğü hallerde de yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu bağlamda 12.02.1948 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 19.12.1947 tarih ve 38269/49 sayılı yazılı teklifi görüşülmüş ve bu görüşme sonunda bakanlığın teklifi yerinde bulunarak Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç etmek durumunda kalan ve serbest göçmen yahut mülteci pozisyonunda bulunan Batı Trakyalı göçmenlerin uyrukluğa alınması uygun bulunmuştur.³⁷ Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu bu kararın ertesi günü basına yansıyan ve 2 bini geçkin Batı Trakyalı Türk'ün, Yunanistan'daki durum yüzünden ülkemize sığındığı belirtilen haber de dikkat çekicidir. Buradan kaçan Türklerle yapılan mülakatlara da yer verilen haberde; azınlık mensuplarının hem çete mensupları hem de güvenlik güçleri eliyle yaşamak zorunda bırakıldıkları muameleler Türk kamuoyuyla paylaşılmıştır. Gece çeteler tarafından basılan, zorla çetelere dahil edilen ve soyulan Türk azınlık gündüz gelen ordu birliklerince ise çetelere yardım gerekçesiyle tahkir edilmekte ve çeşitli cezalara çarptırılmaktadır. Böyle bir mengene içinde sıkışan Batı Trakya Türkleri için göç, bu zor zamanlardaki birinci düşünce konumundadır.³⁸

İkinci Dünya Savaşı sırasındaki işgalin sona ermesine yakın bir dönemde çatışma şeklinde başlayan, 1946 yılında tam anlamıyla bir iç savaş haline dönüşen ve Yunanistan için İkinci Dünya Savaşı kadar ciddi kayıplar yaşatan Yunan İç Savaşı, ordunun gelen yardımlarla takviye edilerek çeteler üzerine daha organize ve kuvvetli bir şekilde gitmeye başlamasıyla sonucunu belli etmiştir. 1949 yılı başlarından itibaren Yunan ordusunun kuvvetini artırması ve özellikle yaz aylarıyla beraber genel temizlik hareketlerine başlaması bu iç çatışmanın sonunu getirir. Yunanistan Komünist Partisi 16

³⁶ "Bir Serencam Bin Nasihatten Evladır", *Trakya*, 5 Nisan 1948.

³⁷ BCA, 30.12.1.2.115.93.14.

³⁸ Necdet Evliyagil, "Yunanistan'dan Kaçan Türkler 2.000'i Geçti", *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1948.

Ekim 1949'da genel ateşkes ilan etmiştir.³⁹ Böylece Yunan İç Savaşı, özellikle Batı Trakya Türk nüfusunun hatırasında kanlı sayfalar bırakarak resmen sona ermiştir. Her ne kadar bu dönemde Yunan makamları, Batı Trakya Türklerinin yaşayışlarında bir problemin olmadığını ve bölgede Türklere karşı herhangi bir kötü yönetim gösterilmediğini bildirirse de bölgeden göç ilerleyen yıllarda da devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı süresince Batı Trakya'dan Türkiye'ye çeşitli yollarla göç edenlerin 18.518 kişi olarak tahmin edildiğini belirtmiştik. Yunan İç Savaşı'nın yoğun olarak yaşandığı 1946 ile 1949 yılları arasındaysa azınlık nüfusundan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı ise 17.793 olarak tahmin edilmektedir.⁴⁰

2. Yunanistan'dan Türkiye'ye Yönelen İltica Hareketleri

Yunanistan'dan Türkiye'ye yönelik ilticalar ise yoğun olarak İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanmıştır. İtalya'nın saldırısını başarılı bir şekilde karşılayan hatta karşı saldırıya geçen Yunan ordusu, Almanların Yıldırım Savaşı taktiği karşısında ise çok kısa bir süre içerisinde çözülmüş ve ülke işgale uğramıştır. Gerek savaş içerisindeki yoğun çatışma döneminde gerekse işgalin getirdiği olumsuzlukların tam anlamıyla ortaya çıkmaya başladığı dönemde komşu ülke Türkiye, çeşitli milletlere mensup askerler ve Yunan sivililer için bir kurtarıcı olmuştur.

Yunanistan'dan gelen mülteciler daha çok Ege adaları vasıtasıyla ülkemize giriş yapmışlardır. Burada özellikle Çeşme ön plana çıkar, bir dönem Çeşme'deki mülteci sayısı 6 bini geçmiştir. Bu yıllarda oldukça küçük bir yerleşim yeri olan Çeşme'nin böyle bir mülteci nüfusu barındırması da normal olarak oldukça ciddi sıkıntılar getirmiştir. İlçede mülteci nüfusu barındıracak binaların tümüyle dolması üzerine 120 çadırılık bir de kamp kurulmuştur. Ancak konuyla ilgili tek problem mültecilerin barınma ihtiyaçlarının giderilmesi değildir. Özellikle sıcak yaz aylarında önemli sağlık sorunları ilçede yaşamı zorlaştıran bir etken haline gelirken, asayiş problemleri de hızla artmıştır. Bu yüzden mültecilerin bir kısmı da Ilıca'daki binalara taşınmıştır. Yunan mültecilerin bir an önce ülkeden çıkarılması ise iki taraf için de istenen bir durumdur. 21.05.1942'de Dışişleri Bakanlığı'nın yazısı ile bu mültecilerin mümkünse geldikleri yerlere, mümkün olmadığında Kıbrıs ve Suriye'ye sevkine girişilmiştir. Bu yazı çerçevesinde

³⁹ Çukalas, *a.g.e.*, s. 131.

⁴⁰ Hikmet Öksüz, "Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göçün Sebepleri (1923-1950)", *Batı Trakya Türkleri*, Karam Yayınları, Çorum, 2006, s. 80.

15.06.1942'ye kadar Çeşme'den 3.059 kişi sevk edilirken ilçede 3.481 mülteci kaldığı anlaşılmaktadır.⁴¹

Yurdumuza iltica edenlere ilk kademe yardım işi Kızılay tarafından üstlenilmiştir. Kızılay'ın 1 Temmuz 1940 ile 30 Haziran 1941 tarihleri arasındaki faaliyetlerinin anlatıldığı bir raporda, bu dönemde savaş şartlarından kaçarak Türkiye'ye sığınan mülteciler için yapılan yardımlara da yer verilmiştir. Buna göre Kızılay tarafından mezkûr zaman zarfında ülkemize sığınanlara; 1.000 takım çamaşır, 1.000 çift çorap, 500 çift ayakkabı, 700 battaniye gönderilmiş, bu günlerde Uruguay bandıralı bir kayıkla memleketimize sığınan 120 kişilik gruba da acil yardımda bulunulmuştur.⁴²

Savaşın çatışma döneminde, hızlı gelişen Alman saldırısı Yunan ordusunda da şaşkınlık ve panik yaratmıştır. Zaman zaman Yunan askerlerinin de işgalcilere karşı savaşmak yerine Türkiye'ye iltica ettikleri görülmektedir. Çeşitli zaman aralıklarında ülkemize iltica eden Yunan ordusuna mensup subay, astsubay, er ve siviller Bergama ve Niğde'de oluşturulan kamplara yerleştirilmişlerdir. Bu mülteci askerlerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda yazılan bir raporda Bergama ve Niğde kamplarındaki Yunan askerlerinin rütbe ve sayılarına da yer verilmiştir. Bu rapora göre Bergama'daki kampta 18 subay, 1.362 er ve erbaş, 470 sivil olmak üzere 1.850 kişi vardır. Niğde'de kampında ise 13 subay, 1.495 er ve erbaş, 6 sivil olmak üzere 1.514 kişi bulunmaktadır.⁴³

Bu mülteci akını ve ülkemize gelen yabancı uyruklu askerlerin durumunu düzenlemek için TBMM, 11 Ağustos 1941'de 4104 sayılı "*Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun*"u kabul etmiştir. Bu kanun tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde gerçekleşen müzakeresi sırasında da o döneme kadar kullanılmamış olan "*enterne*" teriminin bu tarihten itibaren "*gözaltı*" olarak kullanılması da kararlaştırılmıştır.⁴⁴ Bu tarihten itibaren ülkemize gelen bu mülteci akını mezkûr kanun hükümlerinde ele alınmıştır.

Burada belirtmek gerekir ki Türkiye'deki bu kamplar, geçici olduğu düşünülen sorunun halli için oluşturulmuş güvenli misafirhaneler olarak düşünülürse daha doğru bir imaj çizilebilir. Buradaki mülteciler rütbelerine göre maaşlarını almaya devam ediyorlar, ellerinde varsa sivil kıyafet

⁴¹ BCA, 490.1.611.120.8.

⁴² "Büyük Bir Şefkat ve İnsaniyet Kurumu/Kızılay", *Ulus*, 30 Nisan 1942.

⁴³ BCA, 30.10.55.365.18.

⁴⁴ "Büyük Millet Meclisinin Dünkü Toplantısında/Millî Müdafaa İçin 83 Milyonluk Fevkalâde Tahsisat Kabul Edildi", *Ulus*, 12 Ağustos 1941.

giyebiliyor, kamp yönetiminden izin alarak çarşıya çıkabiliyorlardı yani savaş şartlarının elverdiğince konforları sağlanıyordu.⁴⁵

Savaşın yoğun dönemlerinde Türkiye'ye iltica yolunda acı olaylar da yaşanır. Yunan adalarından Çeşme'ye gelen ancak daha sonra geri iadeleri kararlaştırılan Yunan uyrukluların bulunduğu ve 236 kişiyle yola çıkan "Enderan" motoru 4 Nisan 1942'de Seferihisar'ın Kanlıada mevkiinde kayalara çarparak batar. Kazada geminin kaptanı ile beraber 209 Yunanlı hayatını kaybetmiş, 3 tayfa ve 26 mülteci ise kurtarılmıştır.⁴⁶ Geri yollanmalarına karar verilen mültecileri taşıyan Enderan, gece yola çıkmış ve savaş halinin bir gerekliliği olarak ışık yakmadan yol almıştır. Gece 02.00 sularında kayalıklara bindiren ve batan gemideki kadın ve çocuklar da dahil pek çok kişi bu üzücü kaza sonucu hayatlarını kaybetmişlerdir. Kurtulan 29 kişiden 19'u erkek, 7'si kadın ve 3'ü de çocuktur.⁴⁷ Kazayı takip eden günlerde yolcular içinden başka kurtulanların da olabileceği ümidi devam etse de bir süre sonra umutlar yavaş yavaş tükenmiştir.⁴⁸

İkinci Dünya Savaşı sürecindeki bu ilk iltica dalgası 1943 yılı Mart ayında sona erer. Bu çerçevede asker olan mülteciler askeri kamplara gönderilmiş, siviller ise Suriye'ye sevk edilmiştir. Avrupa'daki savaş ve işgaller karşısında Mısır'da örgütlenmeye çalışan Yunan direnişi bilinen bir konudur. Bu çerçevede, Türkiye'den gönderilenlerin de Suriye üzerinden bağımsız alayların kurulduğu Mısır'a gittikleri düşünülebilir. Mayıs 1941'den Mart 1943'e kadar geçen sürede Yunanistan'dan Türkiye'ye gelenlere yönelik bir rapora göre, ülkemize bu süre zarfında 22.909 kişi iltica etmiştir. Bunlardan 10.128'i geldikleri yere geri gönderilmiştir. 12.397'si ülkemiz üzerinden Suriye'ye sevk edilmiş, 362'si asker olmaları sebebiyle askerî kampa alınmış, 14'ü ölürken 8'i firar etmiştir.⁴⁹ Aynı raporda bu durumun savaş şartları içerisinde bulunan ülke ekonomimiz için de oldukça külfetli olduğundan bahsedilerek yeni gelebilecek mülteci akınlarına karşı gerekli tedbirlerin alındığı açıklanmıştır. İltica akınının kış şartları sebebiyle durduğunu, özellikle adalar halkının savaş şartlarından doğan yoğun baskılar

⁴⁵ BCA, 30.10.55.365.18.

⁴⁶ BCA, 30.10.171.185.22. Belgede, basına yansıyan haberlere göre üç değişik bilgi vardır. Belgeye göre geminin ismi "Ender", yolcu sayısı 235 ve kazaya uğradığı yer de Çelik mevkiidir.

⁴⁷ "Kuşadası Kıyılarında Müthiş Bir Facia", *Cumhuriyet*, 8 Nisan 1942; "Korkunç Bir Deniz Faciası", *Son Telgraf*, 8 Nisan 1942; "Çok Müessif Bir Kaza/236 Kişi Kayalık Denize Döküldü", *Yeni Asır*, 8 Nisan 1942; "İzmir'deki Deniz Faciası", *Ulus*, 9 Nisan 1942.

⁴⁸ "203 Kişinin Boğulup Öldüğü Anlaşıyor", *Yeni Asır*, 10 Nisan 1942; "Kanlıada Civarındaki Deniz Faciası", *Son Telgraf*, 13 Nisan 1942.

⁴⁹ BCA, 30.10.124.882.4.

yüzünden ilkbaharda yeniden bir iltica dalgası başlatabileceği belirtilmektedir.

Çarpışmalar şiddetini artırdıkça Türkiye'ye yönelen iltica da doğal olarak artmıştır, Ege adalarındaki muharebenin devam ettiği günlerde 1.000 tonluk bir İtalyan gambotu 6 subay, 83 erden oluşan mürettebatı ve yüklü mühimmatı ile Güllük limanımıza sığınmıştır. Çarpışmalardan kaçan 10 İtalyan askeri de bir kayıkla Köyceğiz sahillerine iltica etmişlerdir.⁵⁰

Ege'nin karşı kıyısına döndüğümüzde, işgalin ilk evrelerinden itibaren önemli sıkıntılarla karşılaşan Yunanistan'da ciddi bir gıda sorunu da yaşanmaya başlanmıştır. Hatta bir dönem kıtlık yaşayan Atina'daki Yunan çocuklarının işgalin getirdiği bu sefaletten kurtarılması amacıyla Türkiye'ye nakilleri dahi gündeme gelmiştir.⁵¹ Aslında bu tip bir düşünce yeni değildir, o günlerde çocukların büyük savaşın şiddetinden korunması, çatışmanın yaratacağı travmadan, bu günlerde özellikle büyük şehirlerde görülen gıda yetersizliğinden ve bilumum tesirlerden çocukların korunması amacıyla yer değiştirme işleri İngiltere tarafından uygulanmıştır. Alman hava akınlarının yoğunlaştığı dönemde Londra'da yaşayan çocuklar, ailelerinin de rızasıyla ülkenin bombardımanlardan uzak kentlerine yerleştirilmiştir. Yunanistan için ise durum biraz daha farklı olmuş, ülkedeki çocukların savaştan korunması için komşu ve savaş dışı ülke Türkiye öne çıkmıştır. Misafir edilecek çocuklar için uygun binalar aranmaya başlanmış; İstanbul'daki Heybeliada Deniz Lisesi, Büyükkada Rum Papaz Mektebi gibi o dönem boş olan binaların bu amaçla kullanılması gündeme gelmiştir.⁵²

Bu düşünce doğrultusunda Yunanlı çocukların Türkiye'ye getirilmeleri işi Türk basınında da ilgi ile takip edilmiştir. Çocukların İstanbul dışında İzmir'e de yerleştirilebilecekleri düşünülmüş,⁵³ hatta Buca'da bulunan iki bina uygun görülerek Sağlık Bakanlığı'na bu yönde bilgi verilmiştir.⁵⁴ 7 ila 13 yaş aralığında bulunacak bu çocukların o günlerde zaten Yunanistan'a yardım malzemesi götürmekte olan Dumlupınar gemisinin dönüş seferi ile

⁵⁰ "Sömbeki Adasını Almanlar İşgal Etti/Bin Tonluk Bir İtalyan Gambotu Küllük Limanımıza Sığındı", *Vakit*, 15 I.Teşrin 1943

⁵¹ BCA, 30.1.40.240.16.

⁵² *Aynı belge*.

⁵³ "1000 Yunan Çocuğu", *İkdam*, 4 Nisan 1942; "Yunanlı Çocukların İzmir'e Yerleşmesi Muvafık Görüldü", *Yeni Asır*, 5 Nisan 1942; "Yunanistan'dan Gelecek Çocuklar", *Türk Sözü*, 7 Nisan 1942.

⁵⁴ "Yunan Çocukları İçin Bina", *Yeni Asır*, 22 Nisan 1942.

taşınmaları dahi planlanmıştır.⁵⁵ Süreç içerisinde İzmir'den vazgeçilerek İstanbul Balta Limanı'nda bulunan eski Balıkçılık Enstitüsü binasında karar kılınmış, hatta bu binanın restorasyonuna da başlanmıştır. Bu konudaki ayrıntılar da netleşmeye başlamış, bu çocukların Kızılay'ın misafiri olarak Türkiye'de bulunacağı, evlatlık olarak verilmelerine kesinlikle izin verilmeyeceği gibi kararlar alınmıştır.⁵⁶ Hazırlıklar büyük oranda tamamlanmış, hatta gelecek çocuklar için karyolalar, ihtiyaç malzemeleri, iç ve dış çamaşırlar dahi tedarik edilmiştir.⁵⁷ Uzunca bir süre üzerinde çalışılan ve değişik mekânların zikredildiği Yunanlı çocukların savaş ortamından çıkarılarak Türkiye'ye sığınması konusu daha sonraki günlerde ise rafa kalkmış görünmektedir. Zira ne dönem basınında ne de resmî belgelerde olayın bundan sonraki gelişimi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Savaşın sonlarına doğru yeni bir iltica hareketi başlar. Bu defaki akın ise genel olarak Ege adalarındaki yoğun çatışmadan kaçan asker ve sivillerden oluşmuştur. 1943 yılı Kasım ayında Almanların, savaşın aleyhlerine seyrettiği bir dönemde Ege Denizi'ndeki adaları hedef alan hücumları, buradaki Müttefik askerlerin ve ada halkından sivillerin zor durumda kalmasına ve zaman zaman da ülkemize ilticalarına neden olmuştur. Ege adalarında üsler ele geçirerek Boğazlardaki trafiği kontrol altına almak isteyen Almanların ciddi kuvvetlerle saldırdığı ve önemli kayıplara sebep olan bu çarpışmaların 12 Adalarda ve bunlardan biri olan Leros (İleryoz) adasında yoğunlaşması, kıyılarına oldukça yakın bu yerlerden Türkiye'ye ilticayı beraberinde getirmiştir.⁵⁸ Harekatın başlamasıyla beraber can havli ile adaları terk edenler çok zor şartlar altında çoğu zaman bölgeye en yakın güvenli liman olan Bodrum civarına sığınmışlardır. Bu ilticalarda zaman zaman Türk gemileri de zor durumda kalanlara yardım etmiştir. Bu cümleden, basit bir salla Rodos'u terk ederek denizde mahsur kalan 7 İtalyan askeri "Başarı" isimli Türk gemisi tarafından denizden alınırken, bindikleri deniz taşıtının battığı anlaşılan 7 İngiliz askeri de yine Türk gemileri tarafından kurtarılmışlardır.⁵⁹ Havadan ve denizden sürekli bombardıman altında olan ve Alman piyadelerinin de çıkarma harekâtlarına başladığı

⁵⁵ "Bin Yunan Çocuğu Yakında Getiriliyor", *Ulus*, 11 Nisan 1942; "Yunanistan'dan Getirilecek Çocuklar" *Yeni Asır*, 11 Nisan 1942; "Yunan Çocukları", *Yeni Sabah*, 13 Nisan 1942.

⁵⁶ "Kızılay'ın Hayırlı Faaliyetleri", *Yeni Sabah*, 17 Nisan 1942; "Misafir Edilecek Bin Yunan Çocuğu İçin Hazırlıklar", *Ulus*, 25 Nisan 1942.

⁵⁷ "Elen Çocukları İçin", *Yeni Sabah*, 22 Mayıs 1942.

⁵⁸ "Almanlar Leros'a Baskın Yaptılar", *Vakit*, 13 II. Teşrin 1943; "On İki Adalarda Savaş", *Yeni Asır*, 20 İkinciteşrin 1943.

⁵⁹ "Bodrum'a İlticalar Devam Ediyor", *Vakit*, 9 II. Teşrin 1943.

adalarından, Bodrum ve çevresine iltica edenlerin sayısı sadece iki gün içinde asker ve sivil 175 kişiyi bulmuştur.⁶⁰

1943 yılı sonlarına doğru neredeyse günlük olarak Ege sahillerindeki birliklerimizden ülkemize iltica ile alakalı çeşitli raporlar izlenebilmektedir. Örneğin 13 Kasım 1943 ile 22 Kasım 1943 tarihleri arasında Kuşadası, Çeşme, Marmaris, Güllük, Söke mıntıklarına 269 İtalyan eri ile 25 subayı, 117 İngiliz eri ile 4 subayı, 102 Yunan eri ile 8 subayı ve 631 Yunan sivil iltica etmişlerdir.⁶¹ Buna benzer bir başka raporda 1943 yılı sonlarında sadece Kuşadası'ndaki mülteci sayısının 3 bini bulduğu, bu mıntikalardaki sivil mültecilerin bir kısmının Suriye'ye sevklerinin sağlandığı, diğerlerinin de gönderilmesi için çalışıldığı bildirilmektedir.⁶²

İkinci Dünya Savaşı'nın Yunanistan için sona ermesini takiben ülkenin kendi içinde başlayan ve mevcut yönetim ile Yunanistan'da komünist bir idare tesis etmek isteyen çeteler arasındaki çatışmalar bir iç savaş halini almıştır. Yunanistan işgalin getirdiği büyük şok ve yıkımı atlatabilmeden kendini yeni bir ateşin içinde bulmuştur.

Çatışmaların, bölgenin arazi yapısının çete savaşına uygun olması sebebiyle daha çok Kuzey Yunanistan ve Batı Trakya bölgelerinde yoğunlaştığı görülür. Bu çatışmaların Yunanistan'daki sivil halka işgal dönemindeki gibi ciddi zararlar verdiğini söylemek yanlış olmaz. Evlerinde can ve mal güvenliği kalmayan Yunan halkının da bölgesel ve ideolojik olarak "sığınabilecek liman" olarak gördükleri Türkiye'ye iltica etme düşüncesi vardır. 1946 yılı sonlarında Komünist çetelerin ciddi anlamda aktif oldukları bir dönemde Edirne Valiliği'nce merkeze iletilen bir rapora göre Altunkarağaç'ta yaşayan Yunan halkı olası bir çete baskınında sınırimıza iltica etmek için hazırdır.⁶³ Türk-Yunan sınırına yakın olan yerleşimlerde ise bu mesafe yakınlığı zaman zaman hayat kurtarıcı olmuştur. Yunanistan'daki komünist çetelerin baskınlarının arttığı bir dönemde yine böyle bir baskına uğrayan Yunan köylüleri topluca Pazarkule'ye sığınmış, geceyi burada

⁶⁰ "Almanlar Leros'a Asker Çıkardılar", *Son Posta*, 13 İkinciteşrin 1943; "Almanlar Leros'a Dün Asker Çıkardı", *Tan*, 13 Sontesrin 1943; "Sahillerimize 175 Kişi İltica Etti", *Ulus*, 13 İkinciteşrin 1943; "İki Günde Sahillerimize İltica Edenler", *Vakit*, 13 II.Teşrin 1943; "Kıyılarımıza İltica Edenler", *Yeni Sabah*, 13 İkinciteşrin 1943.

⁶¹ BCA, 30.10.55.367.40.

⁶² BCA, 30.10.55.367.45.

⁶³ BCA, 30.1.65.403.14.

güven içerisinde geçirdikten sonra ise sabah yine topluca köylerine dönmüşlerdir.⁶⁴

Yunan İç Savaşı döneminde kitlesel göç ve iltica hareketlerine karşı Türk resmî makamlarının ne gibi bir uygulamaya gideceği de yine çeşitli raporlarla belirlenir. Olası bir kitlesel göç ve iltica hareketi durumunda, mağdur kişilerin yurda girmelerine müsaade edilecek ancak böyle bir durumda kalabalığa karışarak ülkemize girmesi muhtemel çeteci yahut muzır kişilere karşı azami dikkat ve hassasiyet gösterilecektir.⁶⁵

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tarihî konumuna ve devlet ananelerine uygun davranarak, zor durumda kalmış olan kitlelere kucak açmıştır. Öyle ki kendisi de her an savaşa girilecekmiş gibi seferberlik halinde olmasına ve büyük zorluklar çekmesine rağmen gelen mülteci ve göçmenlerin en iyi şekilde yaşamlarını idame ettirmeleri için çabalamıştır.

İkinci Dünya Savaşı ile başlayan süreç, Yunan İç Savaşı ile devam etmiş, her iki durumda da ezilen insan kitleleri mendenen kurtulmak için çareyi komşu ülke Türkiye'ye kaçmakta bulmuştur. Bu yıllarda gelen çeşitli milletlerden insanlar, Yunanistan'daki kriz dönemleri boyunca ülkemizde bir misafir olarak kabul edilmiş ve misafire uygun muamele görmüşlerdir.

Batı Trakya Türklerinin göçü ise daha değişik bir boyuttadır ve ilerleyen yıllarda da artarak sürecektir. Bu azınlığın Türkiye'ye göç etme sebepleri zaman içerisinde çok değişiklik göstermez. Genellikle baskı, asimilasyon politikaları, daha önceden Türkiye'ye göç etmiş olan aile üyeleri ya da yakınlar, yine aile bağlamında Batı Trakya'da yalnız kalma, Batı Trakya'ya yerleştirilen Rum göçmenlerin çeşitli tecavüzleri vb. durumlar Batı Trakya Türklerinin göçlerindeki en temel sebepleri oluşturmuştur.

İnceleme konusu yaptığımız bu kriz zamanlarında Yunanistan ile Türkiye arasındaki sınır da dönem dönem zıt görüntüler sergilemiştir. Bir dönem gelmiş, Türkiye'ye iltica veya göç etmek isteyen insanlar için her türlü kolaylık sağlanarak, bunların ülkeye giriş ve yerleşimlerine izin verilmiş; bir başka dönemde ise alınan sert tedbirler uygulamaya konularak iki ülke arasında adeta kuş uçurulmamıştır. Sınır boylarındaki bu durumun Türkiye Cumhuriyeti'nin politikaları doğrultusunda vücut bulduğunu söylemek mümkündür. Zira Yunan makamları, sıkıntılı günler geçirdikleri bu

---

⁶⁴ “Yunanistan'da Çeteler/Hududumuza Yakın Yerlerde Çetelerin Faaliyeti”, *Akşam*, 12 Haziran 1947.

⁶⁵ BCA, 30.1.65.404.3.

dönemlerde iltica ve göç hareketlerini denetleyebilecek bir potansiyel ve pozisyonda değildir.

Bu kriz dönemlerinde sebep her ne olursa olsun, çeşitli milletlerden insanlar için Türkiye sığınılacak bir liman konumundadır. Türkiye'nin söz konusu yıllarda dışarıya karşı yansıttığı bu imajı aslında onun, bölgesinde güçlü bir ülke oluşu ve köklü devlet geleneğinin bir tezahürüdür. Sadece çalışmamızda ele aldığımız mekân ve zaman bağlamında değil, tarihî perspektifte de Türkiye, mazlumlar için can ve mal güvenliğinin teminatı bir devlet konumunda olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- BCA, 30.10.73.481.12, Tarih: 10.4.1941
BCA, 30.10.55.365.18, Tarih: 30.6.1941
BCA, 30.18.1.2.96.73.1, Tarih: 14.8.1941
BCA, 30.1.40.240.16, Tarih: 20.3.1942
BCA, 30.10.171.185.22, Tarih: 10.4.1942
BCA, 490.1.611.120.8, Tarih: 20.8.1942
BCA, 30.10.124.882.4, Tarih: 8.3.1943
BCA, 30.10.55.367.40, Tarih: 29.11.1943
BCA, 30.10.55.367.45, Tarih: 16.12.1943
BCA, 30.1.65.402.16, Tarih: 28.9.1946
BCA, 30.1.65.403.14, Tarih: 21.11.1946
BCA, 30.1.65.404.3, Tarih: 23.11.1946
BCA, 30.12.1.2.115.93.14, Tarih: 12.2.1948

Gazeteler

- Asirmatos (Ασίρματος)*/Yunanistan – 1940
Athinayka Nea (Αθηναϊκά Νέα)/Yunanistan – 1940
Akşam/Türkiye – 1947
Cumhuriyet/Türkiye – 1942, 1946, 1948
İkdam/Türkiye – 1942
Son Posta/Türkiye – 1943
Son Telgraf/Türkiye – 1942
Tan/Türkiye – 1943

The Daily News/ABD – 1940

The New York Times/ABD – 1941, 1946

To Fos (Το Φως)/Yunanistan – 1940

Trakya/Yunanistan – 1946, 1948, 1949

Türk Sözü/Türkiye – 1942

Ulus/Türkiye – 1941, 1942, 1943, 1946

Vakit/Türkiye – 1943, 1947

Vatan/Türkiye – 1941, 1947

Yeni Asır/Türkiye – 1942

Yeni Sabah/Türkiye – 1942, 1943

Kitap ve Makaleler

AKDENİZ, Melih, *Batı Trakya'da Türk Varlığı (1930-1981)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018

ALİ, Rahmi ve Tefvik Hüseyinoğlu, (1946-1949) *Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı*, Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi Yayınları, Gümölcine, 2009

BARKIN, Ersan, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, Issue 1

CLOGG, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, Çev: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997

ÇUKALAS, Konstantin, *Yunanistan Dosyası*, Çev: Şeyla, Ant Yayınları, İstanbul, 1970

HART, Basil Liddell, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çeviren: Kerim Bağrıaçık, Yayına Hazırlayan: Ülke Evrim Uysal, 4. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019

Hronologio Polemikou Gekonoton Tu Eliniku Ethnos (490 P.H.-1953), Arhia Geniku Epiteliu Stratu, Athina, 2014 (*Χρονολόγιο Πολεμικών Γεγονότων Του Ελληνικού Έθνους (490 Π.Χ.-1953)*), Αρχεία Γενικού Επιτελείου Στρατού, Αθήνα, 2014

İstoria tu Eliniku Ethnos, Tomos 15, Athina, 1978 (*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*), Τόμος ΙΕ', Αθήνα, 1978

JACOBSEN, Hans Adolf, *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht*, Band I: 1 August 1940-31 Dezember 1941, Hrsg. Percy Ernst Schramm, Bernard&Graefe Verlag, München, 1982

ÖKSÜZ, Hikmet, “Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göçün Sebepleri (1923-1950)”, *Batı Trakya Türkleri*, Karam Yayınları, Çorum, 2006

ÜNAL, Tahsin, “Batı Trakya Türkleri”, *Türk Kültürü*, Yıl 7, Sayı 76, Şubat 1969.